

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาศิลปกรรมอิสลามที่เกี่ยวข้องกับมัสยิดในกรุงเทพฯ” สำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาปีงบประมาณ 2554 และด้วยความกรุณาจากบุคคลหลายท่านที่ให้ข้อเสนอแนะ คำปรึกษา ความคิดเห็นและให้กำลังใจ

ขอขอบคุณ ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการและบุคลากรทุกท่านของสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาที่อำนวยความสะดวกและช่วยประสานงานเป็นอย่างดี

ขอขอบคุณ คณบดี คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาที่ให้โอกาสได้ทำงานวิจัย ให้ข้อเสนอแนะและคำปรึกษา

ขอขอบคุณ ดร.จุฬิศพงศ์ จุฬารัตน์ อาจารย์คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผศ.ดร. อาดิศร์ อิดริส รักษาภรณ์ อาจารย์คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต สำหรับความรู้เรื่องศาสนาอิสลาม ศิลปะและวัฒนธรรมอิสลาม คุณทำเนียบ แสงเงิน นักวิชาการด้านวัฒนธรรมอิสลาม

ขอขอบคุณ อิหม่าม บิหลั่น คอเต็บและสัปบุรุษจากมัสยิดบางหลวง (กุฎีขาว) มัสยิดยะวา มัสยิดอินโดนีเซีย มัสยิดฮารูน มัสยิดกาวตลอิสลาม (ตึกแดง) มัสยิดกุฎีหลวง (กุฎีเจ้าเซ็น) มัสยิดกุฎีเจริญพาสณ์ มัสยิดมดุงธรรมอิสลาม มัสยิดต้นสน มัสยิดจักรพงษ์ มัสยิดยามีอุลอิสลาม (รวมคำแหง) มัสยิดยามีอุลอิสลาม (บางมะเขือ) มัสยิดอันซอริสซุนนะห์ (บางกอกน้อย) มัสยิดบางอ้อ มัสยิดเซฟี (ตึกขาว) มัสยิดบางอุทิศ มัสยิดมหานาค มัสยิดหลวงโกชาอัสฮาก (วัดเกาะ) มัสยิดนูรัลอิสลาม(บ้านป่า) และมัสยิดศูนย์กลางอิสลามแห่งประเทศไทย

ขอกราบขอบพระคุณ บุรพาจารย์ทุกท่านที่ให้ปัญญาให้ความรู้ ขอขอบคุณ ภรรยาที่เป็นกำลังใจมาตลอด

นายพิบูล ไวจิตรกรรม

30 มีนาคม 2555

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(i)
Abstract	(j)
กิตติกรรมประกาศ	(k)
สารบัญ	(l)
สารบัญตาราง	(o)
สารบัญภาพ	(q)
สารบัญแผนภูมิ	(s)
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
ปัญหาของการวิจัย	2
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
ขอบเขตของการวิจัย	3
กรอบแนวความคิดของการวิจัย	3
วิธีการดำเนินการวิจัย	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
นิยามคำศัพท์	4
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
แนวคิดและทฤษฎีของการวิจัย	7
แนวคิดอิสลามภวัตน์	7
ศาสนาอิสลาม	7
ศาสนาอิสลามในประเทศไทย	10
แนวคิดโลกาภวัตน์	12
ความมั่งคั่งในศาสนาอิสลาม	12
แนวคิดท้องถิ่นภวัตน์	21
ศิลปะอิสลาม	22
แนวคิดในการสร้างมัสยิดในกรุงเทพฯ	36

	หน้า
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	47
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	47
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	49
บทที่ 4 ผลการวิจัย	51
ผลจากการสำรวจศิลปกรรมอิสลามในมัสยิด	51
มัสยิดที่สร้างตามแนวคิดแบบอยู่ตามสภาพท้องถิ่น	
ซึ่งมีผลให้มัสยิดมีรูปแบบตามท้องถิ่น	51
มัสยิดที่สร้างตามแนวคิดแบบอิงกับอำนาจท้องถิ่น	
ซึ่งมีผลให้มัสยิดมีรูปแบบไทยประเพณี	52
มัสยิดที่สร้างตามแนวคิดแบบสร้างอัตลักษณ์โดยเชื่อมโยงกับเชื้อชาติ	
ซึ่งมีผลให้มัสยิดมีรูปแบบตามวัฒนธรรมต่างชาติ	54
มัสยิดที่สร้างตามแนวคิดแบบแสดงความยิ่งใหญ่ในอดีต	
ซึ่งมีผลให้มัสยิดมีรูปแบบตามจักรวรรดิอิสลาม	60
มัสยิดที่สร้างตามแนวคิดแบบฟื้นฟูศาสนาอิสลาม	
ซึ่งมีผลให้มัสยิดมีรูปแบบอาหรับประยุกต์	68
มัสยิดที่สร้างตามแนวคิดแบบทบทวนภาพลักษณ์	
ซึ่งมีผลให้มัสยิดมีรูปแบบที่เน้นสถาปัตยกรรมยุโรป (Neo-Classic) ...	72
มัสยิดที่สร้างตามแนวคิดแบบเปิดตัวสู่วัฒนธรรมสากล	
ซึ่งมีผลให้มัสยิดมีรูปแบบสมัยใหม่(Modern)	82
มัสยิดที่สร้างตามแนวคิดแบบสร้างอัตลักษณ์ใหม่	
ซึ่งมีผลให้มัสยิดมีรูปแบบหลังสมัยใหม่(Post Modern)	85
ผลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีความชำนาญ	
เรื่องศิลปกรรมอิสลามและสถาปัตยกรรมมัสยิด	85
การแบ่งกลุ่มศิลปกรรมอิสลามในมัสยิดในกรุงเทพฯ	85
อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์กับรูปแบบศิลปกรรมอิสลามในมัสยิด	86
องค์ประกอบของศิลปกรรมอิสลาม ที่เป็นหัวใจของมัสยิด	86
นักออกแบบและช่างผู้สร้างมัสยิดในกรุงเทพฯ	87
ปัจจัยแวดล้อมที่เป็นตัวกำหนดรูปแบบศิลปกรรมอิสลาม	88

	หน้า
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	90
รูปแบบของศิลปกรรมอิสลามที่เกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรมมัสยิด ในกรุงเทพฯ	90
ยุคสมัยของศิลปกรรมอิสลามในมัสยิดในกรุงเทพฯ	95
อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์กับรูปแบบศิลปกรรมอิสลามในมัสยิด	95
องค์ประกอบของศิลปกรรมอิสลามที่เป็นหัวใจของมัสยิด	95
นักออกแบบและช่างผู้สร้างมัสยิดในกรุงเทพฯ	96
ปัจจัยแวดล้อมที่เป็นตัวกำหนดรูปแบบศิลปกรรมอิสลาม	96
อภิปรายผล	96
ข้อเสนอแนะ	97
บรรณานุกรม	98
ภาคผนวก	102
ภาคผนวก ก	103
ภาคผนวก ข	104
ประวัติผู้วิจัย	106

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
4.1 แสดงศิลปกรรมอิสลามที่ปรากฏในมัสยิดบางหลวง (กุฎีขาว)	52
4.1 (ต่อ) แสดงศิลปกรรมอิสลามที่ปรากฏในมัสยิดบางหลวง (กุฎีขาว) ...	53
4.2 แสดงศิลปกรรมอิสลามที่ปรากฏในมัสยิดยะวา	54
4.3 แสดงศิลปกรรมอิสลามที่ปรากฏในมัสยิดอินโดนีเซีย	55
4.4 แสดงศิลปกรรมอิสลามที่ปรากฏในมัสยิดฮารูน	56
4.4 (ต่อ) แสดงศิลปกรรมอิสลามที่ปรากฏในมัสยิดฮารูน	57
4.5 แสดงศิลปกรรมอิสลามที่ปรากฏในมัสยิดกุฎีตูลอิสลาม (ตึกแดง)	58
4.5 (ต่อ) แสดงศิลปกรรมอิสลามที่ปรากฏในมัสยิดกุฎีตูลอิสลาม (ตึกแดง)	59
4.6 แสดงศิลปกรรมอิสลามที่ปรากฏในมัสยิดกุฎีหลวง (กุฎีเจ้าเซ็น)	60
4.6 (ต่อ) แสดงศิลปกรรมอิสลามที่ปรากฏในมัสยิดกุฎีหลวง (กุฎีเจ้าเซ็น)	61
4.7 แสดงศิลปกรรมอิสลามที่ปรากฏในมัสยิดมดุงธรรมอิสลาม	62
4.8 แสดงศิลปกรรมอิสลามที่ปรากฏในมัสยิดต้นสน	63
4.8 (ต่อ) แสดงศิลปกรรมอิสลามที่ปรากฏในมัสยิดต้นสน	64
4.8 (ต่อ) แสดงศิลปกรรมอิสลามที่ปรากฏในมัสยิดต้นสน	65
4.9 แสดงศิลปกรรมอิสลามที่ปรากฏในมัสยิดกุฎีเจริญพาสณ์	66
4.9 (ต่อ) แสดงศิลปกรรมอิสลามที่ปรากฏในมัสยิดกุฎีเจริญพาสณ์	67
4.10 แสดงศิลปกรรมอิสลามที่ปรากฏในมัสยิดจักรพงษ์	68
4.11 แสดงศิลปกรรมอิสลามที่ปรากฏในมัสยิดยามีอุลอิสลาม (รวมคำแหง)	69
4.12 แสดงศิลปกรรมอิสลามที่ปรากฏในมัสยิดยามีอุลอิสลาม (บางมะเขือ)	70
4.12 (ต่อ) แสดงศิลปกรรมอิสลามที่ปรากฏใน มัสยิดยามีอุลอิสลาม (บางมะเขือ)	71
4.13 แสดงศิลปกรรมอิสลามที่ปรากฏใน มัสยิดอันซอริซซุนนะห์ (บางกอกน้อย)	72
4.14 แสดงศิลปกรรมอิสลามที่ปรากฏในมัสยิดบางอ้อ	73
4.14 (ต่อ) แสดงศิลปกรรมอิสลามที่ปรากฏในมัสยิดบางอ้อ	74
4.15 แสดงศิลปกรรมอิสลามที่ปรากฏในมัสยิดเซฟี (ตึกขาว)	75

ตารางที่	หน้า
4.15 (ต่อ) แสดงศิลปกรรมอิสลามที่ปรากฏในมัสยิดเซฟี (ตึกขาว)	76
4.16 แสดงศิลปกรรมอิสลามที่ปรากฏในมัสยิดบางอุทิศ	77
4.17 แสดงศิลปกรรมอิสลามที่ปรากฏในมัสยิดมหรานาค	78
4.17 (ต่อ) แสดงศิลปกรรมอิสลามที่ปรากฏในมัสยิดมหรานาค	79
4.18 แสดงศิลปกรรมอิสลามที่ปรากฏในมัสยิดหลวงโกชาอิสหาก (วัดเกาะ)	80
4.18 (ต่อ) แสดงศิลปกรรมอิสลามที่ปรากฏใน มัสยิดหลวงโกชาอิสหาก (วัดเกาะ)	81
4.19 แสดงศิลปกรรมอิสลามที่ปรากฏในมัสยิดนูรัลอิสลาม(บ้านป่า)	82
4.20 แสดงศิลปกรรมอิสลามที่ปรากฏใน มัสยิดศูนย์กลางอิสลามแห่งประเทศไทย	83
4.20 (ต่อ) แสดงศิลปกรรมอิสลามที่ปรากฏ ในมัสยิดศูนย์กลางอิสลามแห่งประเทศไทย	84

สารบัญญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1 แผนที่แสดงจักรวรรดิอิสลาม ช่วง ค.ศ. 622 ถึง 750	8
2.2 คัมภีร์อัลกุรอาน	9
2.3 มัสยิดอัลฮะรออม นครมักกะฮ์ ศูนย์กลางการประกอบพิธีฮัจญ์	10
2.4 พระยาจุฬาราชมนตรี (สิน อหะหมัดจุฬา) ในรัชกาลที่ 5	11
2.5 โครงสร้างของมัสยิดมีการรวมศูนย์ไปที่ยอดโดม	15
2.6 มัสยิดสีน้ำเงินในอิสตันบูลตุรกี	15
2.7 ลายเรขาคณิตในพระราชวังอัลฮัมบราในกรานาดา สเปน	16
2.8 ลายเรขาคณิตที่ได้แรงบันดาลใจจากดอกไม้ แสดงถึงความจริงใจที่สัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งมีชีวิต	16
2.9 การแบ่งพื้นที่ด้วยตารางเรขาคณิตในมัสยิด อิบ ตูลูนไนโคโร อียิปต์ ...	17
2.10 รูปแบบของมัสยิดที่แสดงถึงความสมดุล	17
2.11 สัดส่วนทางเรขาคณิตที่ขุ่มประตู ทัช มาฮาลในอักคาราอินเดีย	18
2.12 โดมของมัสยิดเปรียบเสมือนท้องฟ้าและจักรวาล	19
2.13 ขุ่มโค้งและโดมของThe Dome of The Rock ในเยรูซาเล็ม, อิสราเอล	21
2.14 ตัวอย่างลายเรขาคณิตที่สร้างจากหลักการแบ่งพื้นที่ด้วยเลขฐานสอง	24
2.15 ตัวอย่างลายเรขาคณิตที่สร้างจากหลักการแบ่งพื้นที่ด้วยเลขฐานสาม	24
2.16 ตัวอย่างลายพรรณพฤกษาที่มีแรงบันดาลใจจากพืชและดอกไม้	26
2.17 ตัวอย่างตัวอักษรอาหรับประดิษฐ์ที่ใช้หลักการทางเรขาคณิต	27
2.18 ตัวอย่างตัวอักษรอาหรับประดิษฐ์ที่เขียนแบบอิสระ	27
2.19 ตัวอย่างตัวอักษรอาหรับประดิษฐ์ที่ออกแบบเป็นภาพสัญลักษณ์	28
2.20 ศิลปะอิสลามในสมัยจักรวรรดิอุมัยยะต	29
2.21 ศิลปะอิสลามในสมัยมัมลุก	29
2.22 ศิลปะอิสลามในสมัยจักรวรรดิออตโตมานและอนาโตเลีย	30
2.23 เจริญกษาปณ์จักรวรรดิอุมัยยะต	32
2.24 หอเกลือและปูนปั้นลายพรรณพฤกษาที่เมืองซามาร์รา	33
2.25 สุสานของท่านอิสมาอีล ที่ 1	33

ภาพที่	หน้า
2.26 กระเบื้องสีฟ้าศิลปะยุคเซลยุค	34
2.27 ศิลปะเมืองอซิติก ที่มีลายพรรณพฤกษาสีฟ้า	34
2.28 ศิลปะที่มีชื่อเสียงของยุคซาฟาวิ	35
2.29 ภาพจิตรกรรมในตำนานกษัตริย์ซาร์ นามะห์	35
2.30 งานแกะสลักหินอ่อนในศิลปะยุคโมกุล	35
2.31 งานจิตรกรรมในสมัยกษัตริย์ซาร์ จาฮาน, จักรวรรดิโมกุล	36
2.32 ลายไทยที่ใช้ประดับเรือกอลและมีพื้นฐานศิลปะอิสลาม	41
2.33 สถาปัตยกรรมไทยและศิลปะไทยที่เป็นส่วนหนึ่งของมัสยิดบางหลวง	42
2.34 ศิลปะไทยในเมียร์ร็อบและมิบบร์ที่เป็นส่วนหนึ่งของมัสยิดต้นสน	42
2.35 ลายพรรณพฤกษาที่มีเค้าโครงแบบไทย ในมัสยิดกุฎีเจริญพาสณ์	43
2.36 ลายในซุ้มอิวานที่มีเค้าโครงแบบไทย ในมัสยิดหลวงโกชาอิศหาก ...	43
2.37 อาคารมัสยิดต้นสนในอดีต	44
2.38 อาคารมัสยิดต้นสนในปัจจุบัน	45
2.39 ลายพุดตานใบเทศในมัสยิดบางหลวง (กุฎีขาว)	46
5.1 ตัวอย่างศิลปกรรมอิสลามที่มีต้นแบบมาศิลปะไทยประเพณี	90
5.2 ตัวอย่างศิลปกรรมอิสลามตามแบบโมกุลในอินเดีย	91
5.3 ตัวอย่างศิลปกรรมอิสลามตามแบบซาฟาวิในอิหร่าน	92
5.4 ตัวอย่างศิลปกรรมอิสลามตามแบบอาหรับประยุกต์	93
5.5 ตัวอย่างศิลปกรรมอิสลามตามแบบยุโรป	94
5.6 ตัวอย่างศิลปกรรมอิสลามสมัยใหม่	94

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่	หน้า
1.1 แสดงกรอบแนวคิดของการวิจัย	3
2.1 แสดงแนวคิดที่เป็นพื้นฐานของการศึกษาวิจัย	6
2.2 แสดงช่วงเวลาของจักรวรรดิอิสลาม	31